

IN MEMORIAM

Aniela Przywuska (28 marca 1937 – 30 marca 2022)

Urodziła się w Starej Jani w powiecie starogardzkim w rodzinie Piotra i Jadwigi Wąsików. Do szkoły podstawowej uczęszczała w Kościelnej Jani (6 klas) oraz w Mirotkach (7 klasa). Po jej ukończeniu w 1951 r. kontynuowała naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Skłodowskiej-Curie w Starogardzie Gdańskim. Po uzyskaniu matury, w 1956 r. rozpoczęła studia na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (dalej: UMK) na kierunku historia – specjalizacja archiwistyczna, którego absolwentką została w 1961 r.

Po ukończeniu studiów podjęła pracę w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Olsztynie jako archiwistka. W 1964 r. powierzono jej stanowisko starszego asystenta naukowo-badawczego oraz funkcję kierownika Działu Akt Podworskich. Z powodów rodzinnych, pod koniec 1964 r. wystąpiła z prośbą do Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych o przeniesienie do pracy w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Gdańsku (dalej: WAP w Gdańsku). Od 1 stycznia 1965 r. była kierownikiem Powiatowego Archiwum Państwowego w Tczewie. Placówką tą kierowała do końca sierpnia 1973 r. Dnia 1 września 1973 r. rozpoczęła pracę w Oddziale Informacji i Ewidencji w siedzibie WAP w Gdańsku. W 1974 r. otrzymała nominację na stanowisko adiunkta naukowo-badawczego oraz awansowała na kierownika Oddziału Konserwacji i Reprografii. W 1979 r. powierzono jej kierownictwo Oddziału Ewidencji, Informacji i Udostępniania Materiałów Archiwalnych, a 18 listopada 1991 r. została mianowana dyrektorem Archiwum Państwowego w Gdańsku (dalej: AP w Gdańsku).

Podczas swojej długoletniej aktywności zawodowej wykonywała zadania zarówno w zakresie podstawowej działalności archiwalnej, jak i naukowej. W 1978 r. na podstawie przedłożonej rozprawy doktorskiej pt. „Kancelaria gdańskich władz wojewódzkich w latach 1945–1958”, uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego UMK uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych.

Specjalizowała się głównie w opracowaniu zasobu archiwalnego okresu Polski Ludowej, a w szczególności akt terenowych organów władzy i administracji państwowej. Ewidencjonowała także zasób przedwojenny. Była autorką licznych inwentarzy archiwalnych (m.in. starostw powiatowych w Starogardzie Gdańskim, Tczewie i Kościerzynie, miejskich rad narodowych i zarządów miejskich w Tczewie i Gniewie, gminnych rad narodowych powiatu tczewskiego i starogardzkiego). Opracowała także inwentarz zespołu archiwalnego *Akta miasta Tczewa z lat [1260] 1826–1945 [1946–1950]*. Ważną pozycję w dorobku naukowym A. Przywuskiej stanowią badania nad dziejami wsi kociewskich, w tym jej rodzinnej Jani, którym poświęciła cykl artykułów w „Archiwście Polskim” i rocznikach muzealnych „Rydwan”.

Zajmowała się również popularyzacją archiwów i ich zasobu. Była współautorką i współorganizatorką wielu wystaw archiwalnych. Współpracowała w tym obszarze z lokalnymi władzami oraz instytucjami nauki i kultury. Jednym z największych przedsięwzięć logistycznych w tym zakresie było zorganizowanie przez nią w 2001 r. konferencji oraz wystawy jubileuszowej z okazji 100-lecia AP w Gdańsku (w 1901 r. Königlische Staatsarchiv für Westpreussen). Swoją wiedzę i doświadczeniem dzieliła się ze studentami Uniwersytetu Gdańskiego, prowadząc w latach 1975–1979 ćwiczenia z archiwistyki. Była wieloletnim członkiem Centralnej Komisji Metodycznej, a w latach 1995–1997 członkiem Rady Archiwalnej przy Naczelnym Dyrektorzem Archiwów Państwowych. Brała udział w pracach zespołów naukowych i współpracowała przy opracowywaniu przepisów i wskazówek metodycznych, w tym dotyczących postępowania z dokumentacją terenowych organów władzy i administracji państwowej oraz opracowania akt z wyborów do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i rad narodowych.

Sprawując funkcję dyrektora AP w Gdańsku, podjęła się wielu zadań związanych m.in. z poprawą warunków pracy oraz przechowywania materiałów archiwalnych. Wielkim wyzwaniem dla jej umiejętności organizacyjnych okazał się remont generalny gmachu gdańskiego archiwum oraz adaptacja budynku magazynowego na siedzibę oddziału w Gdyni. Dzięki jej staraniom zakupiono komorę próżniową do odkazania akt, która przez wiele lat służyła także innym instytucjom. W czasie swojej kadencji podjęła się ponadto informatyzacji archiwum, co w znacznym stopniu wpłynęło na przyspieszenie prac związanych z ewidencjonowaniem zasobu oraz na sprawność udzielania informacji interesantom, szczególnie tym, którzy w latach 90. XX w. masowo poszukiwali informacji o zlikwidowanych zakładach pracy.

W 2001 r. z wielkim zaangażowaniem włączyła się w ratowanie akt zniszczonych podczas powodzi w Gdańsku. Dzięki jej determinacji ocalono przed całkowitym zniszczeniem większość ksiąg stanu cywilnego pochodzących z zalanych pomieszczeń Urzędu Miejskiego.

A. Przywuska była członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Stowarzyszenia Archiwistów Polskich.

Za zasługi dla archiwistyki odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi (1989) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1999).

1 stycznia 2004 r. przeszła na emeryturę.

Praca archiwalna była jej pasją, której poświęciła także niemałą część swojego życia prywatnego. Podejmowała się wielu trudnych zadań zawodowych i naukowych. Dociekliwość, rzetelność, niezwykła pracowitość, a także wysokie wymagania, które stawiała przede wszystkim sobie, zaowocowały rozwojem wielu obszarów działalności gdańskiego archiwum. Jej wrażliwość na potrzeby drugiego człowieka, skromność i oddanie pracy archiwalnej budziły podziw i powszechny szacunek. W duchu odpowiedzialności i poczucia misji kształciła kolejne pokolenia archiwistów, dając im przykład pracowitości oraz badawczej wnikliwości. Bez rozgłosu i z wielką delikatnością angażowała się w pomoc charytatywną. Kochała przyrodę, zwierzęta i góry, po których regularnie, przez kilkadziesiąt lat, wędrowała z grupą przyjaciół.

W życiu prywatnym była żoną Stanisława Przywuskiego i oddaną matką Anny.

Zmarła w dniu 30 marca 2022 r. Pochowana została 8 kwietnia w Gdańsku-Wrzeszczu na Cmentarzu Centralnym Srebrzysko przy ulicy Srebrniki 2.

Źródła

Archiwum Zakładowe Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Akta osobowe Anieli Przywuskiej, sygn. 567/4/2003.

Archiwum Zakładowe Archiwum Państwowego w Gdańsku, Dr Aniela Przywuska (sprawy kadrowe, dorobek naukowy), sygn. 83/3.

Bibliografia

Bławat-Obin J., *Aniela Przywuska*, [w:] *75-lecie Archiwum Państwowego w Gdańsku*, red. A. Regliński, Gdańsk 2021, s. 71.

Bławat-Obin J., *Zmarła dr Aniela Przywuska*, <https://archiwa.gov.pl/zmarla-dr-aniela-przywuska/> [dostęp: 21.09.2023].

Tomczak A., *Na szlakach górskich z grupą toruńsko-łódzką w latach 1959–1973*, Toruń 2011.

Bibliografia wybranych publikacji Anieli Przywuskiej

Akta podworskie w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Olsztynie, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1964, nr 2 (84), s. 168–195.

Problem cezury roku 1950 w aktach administracji terenowej szczebla wojewódzkiego (na przykładzie województwa gdańskiego), „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Historia, 1973, t. 8 (54), s. 165–187.

(wraz z H. Polakiem) *Zasób Archiwum Państwowego w Gdańsku i jego wykorzystanie do badań nad historią Gdańska i Pomorza*, „Rocznik Gdański” 1990, r. 50, z. 2, s. 85–103.

Zasada przynależności zespołowej w teorii i praktyce Archiwum Państwowego w Gdańsku, Toruń 1997.

50 lat Archiwum Państwowego w Gdańsku, „Archeion” 1997, t. 97, s. 58–73.

(red. wraz z I. Rdzanek) *100 lat Archiwum Państwowego w Gdańsku. Sesja jubileuszowa 8 VI 2001*, Gdańsk 2001.

Kociewska Gmina Smętowo Graniczne. Wybrane problemy z zakresu historii, „Rydwan” 2006, nr 1, s. 105–143.

Kociewskie wsie: Stara, Kościelna i Leśna Jania. Wybrane problemy z zakresu historii do 1920 roku, „Archiwista Polski” 2007, nr 2, s. 27–36 (część I); „Archiwista Polski” 2007, nr 4, s. 9–21 (część II); „Archiwista Polski” 2008, nr 1, s. 59–68 (część III).

Kociewska gmina Smętowo Graniczne. Dzieje do roku 2005, Starogard Gdański 2008.

Ochrona przeciwpożarowa miasta i gminy Gniew. Od lokacji miasta do roku 2011, Gniew 2012.

(red. wraz z R. Kubickim) *Historia–Archiwa–Gdańsk. Studia dedykowane profesorowi Czesławowi Biernatowi w 90. rocznicę urodzin*, Gdańsk 2014

Z historii kociewskich wsi Mirotki i Miryce 1341–2004, „Rydwan” 2015, nr 10, s. 33–66 (część I); *Folwark Olszowiec 1731–1901*, „Rydwan” 2016, nr 11, s. 106–146 (część II).

Joanna Bławat-Obin

Archiwum Państwowe w Gdańsku / State Archives in Gdańsk
jobin@gdansk.ap.gov.pl